

Klasik Gelenek III

Antik Çağın Giriştiği Çabanın Uzatılması Ya da Rönesans

Binnur GÜRLER

Prof.Dr.,

Dokuz Eylül Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü

Öğretim Üyesi

Hakkı Uyar İçin

Anlam Hakkında

Rönesans ruhsal bir devrimdir¹ ve kelime anlamıyla "yeniden doğuş"tur. Fakat gerçekte sadece Yunan-Roma kültürünün ve onun ruhsal aktivitesinin yeniden doğuşudur.² Çünkü Yunan-Roma kültürü ilk imaj olarak nüfuz edicidir.³ Rönesans sadece Eski Çağın bir taklidi değildir. Avrupalılar Eski Çağ düşünürlerinde Orta Çağdan kurtulmalarına yarayan kimi özellikler buldular.⁴

Orta Çağda antikiteye karşı olan genel tutum Rönesans hareketi başladığında kökten değişmiştir. Rönesans isminin türetildiği olgu klasik antikitenin

1 G. Highet, *The Classical Tradition, Greek And Roman Influences on Western Literature*, New York 1985, 178-179.

2 G. Reborna, *Çatal Kültürü, Avrupa Mutfağının Kısa Tarihi* (Çeviren: Çağla Şeker), Kitap Yayınevi 45; *Tarih ve Coğrafya Dizisi* 18, İstanbul 2003, 9 "15.yüzyılda İtalya'da, Rönesans adını verdiğimiz zengin kültürel dönüşümler gerçekleşti. Napoli Krallığı, Trentino, Turin yakınındaki Piemonte ve Saluzzo dukalığı (ve Finale dukalığı benzeri araya sıkışmış bir avuç ülkeyi) saymazsak, İtalya'nın yönetimi ya İtalyan lordların ve prenslerin, Venedik, Cenova ve Lucca örneği gibi İtalyan oligarşilerinin ya da feodal sistemde payına düşen toprakları yeğenlerine devreden papanın elindeydi. Çoğunlukla soylu ailelerden gelen ve paralı askerlerin oluşturduğu orduların komutanı, bunun yanı sıra banker ve tüccar da olabilen (daha önce sözünü ettiğimiz papanın akrabaları da bu gruba dahil) bu lordların hepsi de görkemli servetlere sahiptiler. Bunun yanı sıra, bu zengin sınıflar, İtalyan ya da yabancı soylularla yapılan evlilikler veya bir olasılık krallığa bağlıladıkları cömert yardımlar karşılığında, genellikle soyluluk ve derebeylik unvanları da edinebiliyorlardı.

Germe kan taşıyan eski soylular grubundan farklı olan bu yeni zenginler, Gotik adet ve gelenekleri terk ederek, çok daha eski olan Roma İmparatorluğunun soylular sınıfından esinlendikleri adet ve merasimleri benimstediler. Rönesans adını verdiğimiz dönemin ortaya çıkması, tarihte binlerce yıla damgasını vurmuş olan bu durumun bir ürünüdür. "

3 Highet 1985, 257, 264.

4 C. Delmas, *Avrupa Uygarlık Tarihi* (Çeviren Nihal Önel) , İstanbul 1973, 80-81.

yeniden doğuşudur. İtalya'da bir çok insanın klasik mitoloji ve ilgili konulara ilişkin düşüncelerinin kaynağı, doğrudan gerçek klasik kaynaklar olmaktan çok; gelenektir. İtalyan Rönesansı'nın bir özelliği olarak görülen klasik temaların klasik motiflerle yeniden birleştirilmesi, yalnızca hümanist bir bakış açısı değil, aynı zamanda bir insan olgusudur. Bu "dünyanın ve insanın keşfi" denilen şeyin en önemli ögesidir.⁵

Rönesans, antik Roma'nın yaratıcı bir biçimde yeniden doğuşu olur. Gerçekte bu dönemin klasik gelenekleri İtalya'da hiçbir zaman bütünüyle unutulmamıştır. Bu yeni sanat bir taklit ya da geçmişin yinelenmesi değil, sayısız büyük sanatçıda görüldüğü gibi, doruğa ulaşmış bir üretkenlikle yeniden yaratılmaktadır. Antik çağdan kalan miras detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu miras kurallarıyla Rönesans'a yön vermemiş, yalnızca ona verimli bir esin kaynağı olmuştur. Dünyayı araştıran, özgür ve başına buyruk hale gelen insan, şimdi de hümanizmden destek alarak dünyanın ruhunu ortaya çıkarmaktadır. Amacı dönemin bilim merakına uygun olarak her yönüyle yetkin insana ulaşmaktır. Bu konuda da örnek ve ölçü olarak antik Roma alınır. Roma hukukunun, antik edebiyatın ve antik görsel sanatların yeniden canlandırılmasına girilir. Böylece eski Yunan çözümlemesi, antik Roma kanalıyla Parthenon'dan on yedi yüzyıl sonra, İtalya'da, yeni bir toprakta elle tutulur bir sonuca ulaşarak toplumsal ritmin taslağını oluşturabilir.⁶ Rönesans'daki değişimde en göze çarpan neden olarak, sanatçıların ve hümanistlerin yeni bir anlayış içinde antik devirle kurmuş oldukları ilişki gösterilir. Bütün eski şeylere karşı görülen tapınırçasına hayranlık kültürel ortamı istila eder.⁷ Ancak bu değişimde rol oynayan klasisizm hayranlığının doğrudan doğruya kopyacılık şeklinde olmadığı da bilinir.⁸

Zemin ve Kanallar Hakkında

14. yüzyıl başında kent soyluların toplumsal güç meydana getirdikleri ve Avrupa'nın görünüşüne biçim verdikleri bilinir. Bu mücadelenin ötesinde Roma hukukunun incelenmesine karşı yeni bir ilgi uyanır. Bolonya Üniversitesi'nde sürdürülmekte olan Justinianus'un Codex, Institutiones ve Novella'larındaki hükümlerinin incelenmesinden doğan bu yeni fark ediş, zamanın düşüncelerini etkiler.⁹ Bolonya'nın düşünsel yönden şubesi olan Montpellier'de Digeste'lerin incelenmesine, coşku ve hevesle girilmiştir. Aristoteles'in yeniden bulunmasıyla da birleşince; bu çığır felsefe incelemelerinden siyasal yaşama sızan bir akım yaratır.¹⁰

5 E. Panofsky, İkonografi ve İkonoloji, İstanbul 1995, 49, 50, 53, 69.

6 E. Faure, Rönesans Sanatı (Çeviren Bertan Onaran), İstanbul 1979, 15.

7 H. Baron, The Crisis of the Early Renaissance, Princeton University Press 1955, Vol.I, 3 vd.

8 E. Panofsky, "Renaissance and Renascences". Meaning in the Visual Arts, Garden City N.Y., Anchor 1955, 170-171.

9 Delmas 1973, 46.

10 Delmas 1973, 47.

Aristoteles'in yapıtının Batı'da yayılması, 13. yüzyıl düşünce akımına ege- men olan üniversiteleri kökünden sarsar. Önceki yüzyıl, Kordoba halifesi- nin hekimlerinden biri, İbni Rüşd (Averroes), çevirisi geniş bir alana yayı- lan bu yapıtın kişisel bir yorumunu yapmıştı. Aristoculuk ile İbni-Rüşdcülü- ğün (Averroizmin) Hıristiyan doğmasıyla açıkça çelişkiye düşmesi, zihinle- ri o derece bulandırıyor ki Paris Üniversitesinin başarısında katkısı olan iki Dominiken, Alman aziz Büyük Albert ile İtalyan aziz Aquino'lu Tomaso, Aristoteles düşüncesinin verileriyle Hıristiyan düşüncesini zenginleştirmeye çabaladılar.¹¹

Değişimin temel nedenlerinden biri olan klasisizm hayranlığının canlandı- rılması ve yaşatılması tartışmalarında, Roma'da ozanlık tacını giymiş olan Petrarch önemli bir yer tutar.¹² Petrarch, antik dönemin çok önce kapandı- ğının farkındadır. Özellikle Roma'daki kalıntılar bu kapanan çağa damgası- nı vurmuştur.¹³ Petrarch, antik yazıtlar ve sikkelerle ilgileniyor, Latin yazar- larının metinlerini kritik ediyordu.¹⁴ Petrarch'ın antik anıtlara karşı takındı- ğı tavır çok önemlidir. Fakat onun antik Roma'nın mirası ile ilgili şevki gü- zellikten çok faydanın sihirli gücüyle ilgilidir. Petrarch, Roma'nın kalıntıla- rıyla Vergilius ve Livius'un metinlerini zihninde birleştirmiştir. Petrarch'ın ar- kadaşı olan Cola di Rienzo da eski Roma'ya büyük bir tutkuyla bağlıydı. Bu kişi Roma'nın tarihsel bir incelemesini yaparak, anıtları şehrin haritasına yerleştirir. Bu anıtlardaki kitabeleri toplatıp çözerek antik devrin incelenme- si için gerekli temeli atar.¹⁵

Petrarch'ın izdaşları da, bilginin, yaşamın ve sanatın tüm sorunları anlama- nın ve bu sorunları çözmeye isteğinin Orta Çağ boyunca yitirilmiş olduğuna inanırlar. Eski Çağ ile kopmuş olan ilişkiyi yeniden kurmak isteğiyle Eski Çağ vatandaşının eğitiminin üzerine dayandırıldığı ve Hıristiyanlığın düşün- sel ve ahlaksal reformunu ondan umdukları bu dünyayı araştırma, bu insan deneyen yaratığı tanıma işine yeniden dört elle sarıldılar.¹⁶

Kişiliğin tanınması ile Hellen ve Roma dönemlerinin akılcı bir tutumla ele alınması, Rönesans'ta saptanan hakim unsurlar arasında kabullenilmiş iki temel unsurdur. İtalya'da bu, Orta Çağda da var olan klasik sanat ve edebi- yatın taklitçiliğinin ve incelenme heyecanının artması şeklinde belirir. Çev- rede mevcut eserleriyle de Roma İmparatorluğu'nun izlerini silmek im- kansızdır.

Rönesans sanatçıları anıtların yarattığı çevre ile ilgilenmişler, klasik dönemi

---

11 Delmas 1973, 61.

12 C. Erder, *Tarihi Çevre Bilinci*, Ankara 1975, 15.

13 R. Weiss, *The Renaissance Discovery of Classical Antiquity*, Oxford 1969, Chapter 3: 'The Age of Petrarch.', 30.

14 Weiss 1969, 31.

15 Erder 1975, 15 dipnot 46.

16 Delmas 1973, 97.

incelemeyi kendilerinin gelişmesinde ve gerçeği arayışlarında bir araç olarak kullanmışlardır.¹⁷ Klasik sanat sanatçıya bir kural değil bir motif olmuştur. Avrupa'nın diğer ülkelerindeki şehirler klasik dönem uygarlığının beğendikleri yönlerini alırken, İtalya'da bunların ilk elde korunup yaşatılmasına çalışılmaktadır.¹⁸ Çöken kemerler, toprak altında kalan taşlar ölçülüp biçilmekte, Sienna ve Floransa çevresinde toprak kazılarak eserler ortaya çıkarılmaktadır.¹⁹

Hümanizm ile beraber edebi çalışmalar ve özel çalışmalar antik uygarlıkların kalıntılarıyla ilgilenilmesi sonucunu doğurdu.²⁰ 14. ve 15. Yüzyıl insanı antik resmi yeniden kurmak için uğraştı. Rönesans döneminde Yunan el yazmalarının kopyaları arttı. Bu el yazmaları Yunanlı hocalar tarafından İtalya'ya sokuldu. Petrarch ve Boccaccio adları klasik eğilimle beraber anıldı. Her ikisi de el yazmaları toplamaktaydı.²¹ Boccaccio'nun çalışmalarında arkeolojik malzeme ve topografi ile ilgili veriler vardı.²² Klasik metinlerde okuduğu yerle ve anıtlarla, gördükleri arasında ilgi kurmaya çalışır. Dante de çalışmalarında düzenli olarak antik karakterleri kullanmıştır.²³

Rabelais'in Orta Çağ'a ve skolastik geleneğe başvurmadan açıklanamayacağı bilinir. Rabelais'in gençliği, kişiliğini en çok belirleyecek olan yıllar bir Cordelier keşişi olarak geçirdiği yıllardır. Rabelais, yaşadığı dönemin topografyasını, folklorunu, arkeolojisini çok iyi bilmektedir. Yapıtlarının kaynağı bütün bu bilgilerdir. Onun kaynakları bundan başka, adeta yeni bir dil yaratma çabası içinde ilişki kurduğu Antikçağ metinleri ile hekimlik ve eczacılığa ilişkin metinlerdir.²⁴

Machiavelli (1467-1527) Mousalardan, Syrus'tan, Theseus'tan ve Romulus'tan bahseder. İsa'dan bahsetmez. Bu Rönesans için tipiktir.²⁵ Modern ulusların edebiyatlarına klasik etkinin akışı üç ana kanalla olur: çeviri, taklit, rekabet.²⁶

Karanlık çağlar boyunca kendi dilinden başka diller bilen az sayıdaki rahip, keşiş ve bilim adamlarıyla çift dillilik yayıldı ve Rönesans içlerinde Avrupa

17 Erder 1975, 17; H. Prienne, *La Fin du Moyen Age*, Paris 1931, 284.

18 Panofsky 1955, 83-100.

19 Faure 1979, 29.

20 Weiss 1969, 1.

21 *The Oxford Companion to Classical Literature*, Compiled and Edited by Sir Paul Harvey, Oxford at the Clarendon Press 1951, 421.

22 C.C. Coulter, "Boccaccio's Archaeological Knowledge", *AJA* 41, 1937, 397-405.

23 P.A. Van Der Vin, *Travellers to Greece and Constantinople, Ancient Monuments and Old Traditions in Medieval Travellers' Tales*, Vol. I, Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut Te Istanbul, Belgium 1980, 306.

24B. Çotuksöken, *Ortaçağ Yazıları*, İstanbul 1993, 42.

25 B. Russell, *History of the Western Philosophy*, London 1961, 491; B. Russell, *Wisdom of the West*, London 1960, 176-177.

26 Hight 1985, 104.

kültürünün derinleşmesine ve genişlemesine neden oldu. Rönesans, sadece kendi dilini değil Latince'yi de konuşan insanlardan oluşan ve birbirlerini etkileyen bir çok geniş grup meydana getirdi. Ana dillerinin dışında ortak olarak bildikleri dil Latince bazen de Yunanca idi. Eğer Copernicus, Rabelais, Shakespeare, eğer kraliçe Elizabeth ve Lorenzo de'Medici Latince bilmiyor olsalardı, diğer pek çokları gibi hiçbir şeye sahip olamazlardı. Rönesansta, modern Avrupa kültürü ile Yunan-Roma sentezi bir çağ boyunca oluşturuldu. Yunan ruhu ile Roma enerjisi sentezlendi. Avrupa uluslarının temelinde okullarında başka bir dili okutmaları yatar, çeviri, taklit ve rekabet bu şekilde edebiyata girer.²⁷

Rönesans ve hümanizmin edebi kaynaklı olmasının sonucu klasik antiğe ilgi giderek arttı. Bu süreç 15. Yüzyılın ilk yarısında yeniden keşiflerle başladı. Latin yazarlarının çalışmalarının²⁸ oluşturduğu edebi alanın ilk aktivitesi İtalya'da gerçekleştirilen arkeolojik çalışmalar olmuştur.²⁹ Carinola noteri olan Niccola da Martoni 1395 yılında haç için Jariusalem'e giderken Atina, Korinth, Petras ve Archipelago'yu gezer. Atina kalıntılarıyla ilgili en eski eser ona aittir.³⁰ Aragon-Catalonia kralı Pedro el Ceromonioso'nun (Pedro IV) Atina Akropolis'i hakkındaki raporu,³¹ İspanya'da 14. Yüzyılın sonuna doğru hümanist hareketleri etkilemiştir. En açık etki ise Floransalı coğrafyacı Cristoforo Buondelmonti'ye aittir. Floransa'da Manuel Chrysoloras'da eğitim gördükten on yıl sonra Claudius Ptolemaeus'un *Geographica*'sını çevirmiştir. Cebinde bu kitapla yaptığı seyahatin amacı antik eserlerle ilgili çalışma yapmak değil topografik coğrafya araştırmaları gerçekleştirmektir. Ondan yirmi yıl sonra Yunan bölgesine gezi yapan Anconalı Cyriacus'un tavrı farklıdır. İtalya'daki ve Yunanistan'daki antik kalıntılara önem vermiştir. Cyriacus yapıları, yapı kalıntılarını, heykelleri, sikkeleri ve yüzük taşlarını çizer, sayısız yazıtı kopya eder. Antik eserlere olan ilgiyi edebi çerçevenin dışına çıkartır.³²

Rönesans döneminin başlangıcında sanatla ilgili pek çok kişi eski eserlerle ilgileniyordu. Geçmişin ününü temsil eden Roma pek çok kişiyi cezbediyordu. Aslında kültürüyle ilgili Romalı "geçmişin kültürüyle kendini donatarak" güven ve güç kazanma çabasıdadır.³³ Sanatkârlar eski örnekleri heyecanla arayıp bulmaya, onları örnek olarak kullanmaya başlamıştır. Ancak bunun doğrudan doğruya kopya olmaması bilinçlenmeyi de gösterir.³⁴

27 Hight 1985, 163.

28 The Oxford Companion To Classical Literature, 1951, 419-421.

29 Van Der Vin 1980, 308.

30 R. Weiss, "The Greek Culture of South Italy in the Later Middle Age", Proceedings of the British Academy, 37, 1951, 23-50.

31 Van Der Vin 1980, 308.

32 Van Der Vin 1980, 309 dipnot 36.

33 Erder 1975, 16 dipnot 51.

34 B. Rowland, The Classical Tradition in Western Art, Harvard University Press, 1963, 120-121.

Dilinde ve edebiyatında kendini bulan İtalya için antik dünyayı keşfiyle 14. Yüzyıl önemli bir zamandır.³⁵

Yunan antik eserlerini anlatan 15. Yüzyılın ikinci yarısına ait iki anonim eser vardır. 1458 tarihli olan ilkinde yazar Atina'daki antik kalıntıları tanımlamıştır.³⁶ İkincisi 1470'de Yunanistan'a ve Konstantinopolis'e giden bir Venedikli tarafından yazılmıştır. Anlattığı antik kalıntılarda klasik edebiyatın etkileri sezilir.³⁷ Bu yüzyılın ikinci yarısında klasik gelenek mimari³⁸ ve heykelde³⁹ kendini gösterir. Çünkü Rönesans hümanizmi Latin kaynaklıdır.⁴⁰

Karanlık çağları aşarak bir düzene doğru yönelen Avrupa'nın Roma'sında özellikle 15. Ve 16. Yüzyılların fikir ve sanat ortamında klasik dünyanın, Hellen ve Roma uygarlıklarının çizgilerinin derin olduğu ve bunun görüntülerini veren çevrenin farkında olduğu açıktır. Son iki yüzyılın Romalı, Roma imparatorluğunun özlemine çeker ve o devir kadar yaratıcı olmaya çalışarak ve gözlerinin önündeki o büyüklüğe erişmek ve hatta onu geçmek üzere daha çok ve büyük ölçekte çalışmak zorunluluğu duyar.⁴¹

Patronlar ve Kaynaklar Hakkında

Daha 14. Yüzyılın ikinci yarısında İtalya, eski Yunan-Latin anılarıyla kuzeyi fethetmeye başlamıştı.⁴² Fransa'da kurulan krallık yönetimi İtalyan sanatına ateşli bir duygusallıkla yaklaştı. Barışa kavuşan Fransa'da yıkılan şatoların onarılması, yenilerinin yaptırılması ve süslemeleri için İtalyan sanatçıları bu ülkeye geldi. XII. Louis mimar Fra Giocondo'yu, I. François Da Vinci'yi, Benvenuto'yu, Andrea del Sarto'yu, Rosso'yu ve Primaticcio'yu Fransa'ya çağırdılar. Valois Hanedanlığının Loire bölgesi bu sanatçıların ilk uğrak yeridir.⁴³

Antik çağ anlayışının istikrarlı ve etraflı olarak ele alındığı⁴⁴ Rönesans döneminde bu çabalara papaların katkısı fazlaca olmuştur. Papa İkinci Julius (1503-1513) zamanında Francesco Albertini eski anıt ve eserleri belirten bir rehber hazırlamıştır.⁴⁵ Heyecanlı bir antik eser meraklısı olan Papa, Kardinalken topladığı eserlerle, Roma içindeki bir villanın bahçesinde herkesin gelip görebileceği bir açık hava müzesini 20 Mayıs 1500 tarihinde açmıştır.⁴⁶

35 Rowland 1963, 136.

36 Van Der Vin 1980, 309 dipnot 40, 41.

37 Van Der Vin 1980, 310.

38 Van Der Vin 1980, 313-315.

39 Van Der Vin, a.g.e., 315-319.

40 Weiss 1951, 144.

41 Erder 1975, 45; B. Lowry, Renaissance Architecture, N.Y. 1962, 48.

42 Faure 1979, 277.

43 Faure 1979, 280.

44 Panofsky 1955, 13.

45 Erder 197529 dipnot 118.

46 Erder 1971, 84.

Papaların pagan eserlerine olan merakı ve bilgileri, kültürel faaliyetlerin Hıristiyanlık anlayışı ile beraber yürümelerini sağlamaktadır.⁴⁷

Papa Üçüncü Paulus (1534-1549) papa olduğu yıl devrin ileri gelenlerinden ve bilim adamlarından Giovenale Mannetti'nin yönettiği eski eserlerin korunmasıyla görevli bir ekip kurmuştur.⁴⁸ Bu kişi Campo de Fiori'deki villa-sında topladığı zengin heykel koleksiyonunu herkese açık tutuyordu.⁴⁹

Klasik devir kültürünün her yönüyle Roma'yı iyice sarmış olmasını, bunun mimaride aksedişini ve bilinçlenme gayretini, Papa Üçüncü Paulus zamanında kurulan bir okul temsil eder. 1542'de kurulmuş olan bu okula günün eğilimine uygun olarak "Vitruvius Akademisi" adı verilmiştir. Roma'daki bütün anıtların, heykellerin, kitabelerin, vazoların, eski araç ve gereçlerin incelenerek, toplanıp belgelenecek yayınlanması akademinin programında yer almıştır.⁵⁰

Eserler ve Sanatçıları Hakkında

Eski çağ heykellerinden esinlenen heykeltıraşların başında Nicola Pisano gelir. Etrafını taş lahitlerle doldurup bunlarla ilgili incelemeler yapan Pisano, Pisa Vaftizhanesi için yaptığı ve 1260 yılında bitirdiği vaiz kürsüsünde yüksek rölyef şeklindeki beş panelde İsa'nın hayatından sahneler çalışmıştır.⁵¹ Sahnelerin tümünde dramatik havayı yaratmak için Roma dönemi lahitlerinden esinlenmiştir.⁵² Giysilerdeki kıvrımların verilisinde ise klasik dönem heykel sanatıyla ilgili gözlemlerini kullanmıştır. Pisano kıvrımların altında vücut biçimlerinin belirmesini sağlayan tekniği eskilerden öğrenmiştir.⁵³ İtalyanların heykel sanatıyla resim sanatı arasındaki engeli aşmalarını, Hellenistik dönem ressamlarının bulgularının içinde korunduğu, Bizans sanatı sağlamıştır.

Dante'nin yakın arkadaşı olan Giotto da erken Hıristiyan dönemindeki Roma duvar resimlerini incelemiştir.⁵⁴ İtalyan Rönesansını Floransa'da başlatan Filippo Brunelleschi, Roma'nın büyüklüğünün yeniden canlandırılmasını özleyenlerin ülküsünü benimseyerek geleneksel üslupla tüm bağlarını koparmıştır. Roma'ya tapınak ve yapı kalıntılarının ölçülerini almak, bu kalıntıların biçimlerinin ve süsleme elemanlarının çizimlerini yapmak için gittiği söylenir. Amacı yeni bir yapıım yöntemi yaratmaktı. Onun yaratıcı düşüncelerini etkileyen Floransa'daki Rönesans öncesi dönemin yapıtları ve

47 Erder 1975, 29-30.

48 L. Hauteceour, Rome et la Renaissance de l'Antiquite a la Fin du XVIII e siecle, Paris 1912, 57.

49 Erder 1975, 32.

50 Erder 1975, 35-36.

51 E.H. Gombrich, Sanatı Öyküsü (Çeviren Bedrettin Cömert), İstanbul 1980, R.135.

52 The Book of Art, Vol.2, 5.

53 Gombrich 1980, 148-149.

54 A. Schug, Die 100 schönsten Gemalde der Welt, Köln 1990, 144.

Roma'ya gidip özenle ölçülerini aldığı eski Roma mimarlığı olmuştur. Bu amacı için, yeni uyum ve güzellik yolları yaratmada, klasik mimari biçimleri kullanmıştır. Antik yapı sanatından kasetli tavan, sütun biçimleri, süsleme öğeleri gibi tek tek parçalar almıştır. Onunla beraber çağdaşları Masaccio ve Donatello Roma formlarına geri dönerek 1420'lerin yeni heroik stilini yaratmışlardır.⁵⁵ Brunelleschi'nin yaptığı Pazzi Kilisesi'nin içindeki sütun, paye, kemer, klasik alınlıklı kapı cephesi onun antik kalıntıları ve Pantheon gibi yapıları nasıl incelediğini gösterir . 1500 yılları, klasik anlayışın yeniden canlandırıldığı ve kültürel çalışmaların her alanını etkilediği bir devre olarak kabul edilir.⁵⁷ Bu zamanda mimaride Roma imparatorluk dönemi formlarının diriltildiği bir tutuma varılmıştır.⁵⁸ Brunelleschi, Alberti, Bramante, Raphael bu akım içinde belirirler.

Brunelleschi ile beraber Roma'ya gidip orada antik kalıntıları inceleyen ve eski çağın anılarını İtalyan heykel anlatımına katan Donatello'dur.⁵⁹ Donatello arkadaşı Brunelleschi gibi Roma kalıntıları düzenli biçimde incelemeye girişmiş ve sanatın yeniden doğuşu eyleminde bundan yararlanmışır. Brunelleschi'nin çevresinde toplanan sanatçılar sanatın yenileşmesini öyle bir tutkuyla istiyorlardı ki, bu ereklerini gerçekleştirebilmek için doğaya, bilime ve eski sanatın kalıntılarına yöneldiler.⁶⁰ Donatello, antik Roma sanatıyla, özellikle portrelerle ilgilenmiştir. Floransa Katedralindeki çalışmalarında Roma lahitlerinin etkisi görülür.⁶¹ Siena'daki S.Giovanni'de 1427'de tamamladığı bir vaftiz kurnasının altın kaplı tunç kabartmalarında Herodes'in Ziyafetini⁶² betimlerken arka düzlemdeki figürleri Roma tiplerinden seçmiştir. Donatello'nun David heykeli ise çıplaklığıyla antik çağdan beri görülmeyen bir özellik taşır.⁶³ Bu antik yontu anlayışına bir geri dönüş değil, klasik genç atlet konusunun bir Rönesans sanatçısı tarafından ele alınmasıdır. Gattamelata ailesinin bir büyüğü için yaptığı atlı heykeld⁶⁴ ise Marcus Aurelius'un Roma'daki atlı heykelinden⁶⁵ esinlenmiştir.

Leon Battista Alberti ise antik yapı sanatının Brunelleschi gibi yalnız etkisi altında kalmamış onu olduğu gibi gerçekleştirmeye de çaba göstermiştir. Floransa'daki Rucellai Sarayı'nın cephesinde klasik biçimleri kullanarak

---

55 The Book of Art, Vol.2, 7.

56 Gombrich 1980, 169-170, R.152.

57 Panofsky 1955, 11.

58 Erder 1975, 28.

59 Faure 1979, 3.

60 Gombrich, 174.

61 The Book of Art, Vol.2, 65.

62 Gombrich 1980, R.155.

63 The Book of Art, Vol.2, 65.

64 H.W.Janson, Donatello, 1 vol., Princeton 1958, 61.

65 J. Pope-Hennessy, Italian Renaissance Sculpture, London 1958, 24.

Brunelleschi'nin programını izler. Alberti bu yapıda değişik katlara uyguladığı Yunan düzenlerinin sıralanışını Collesseum'dan almıştır.⁶⁶

Vitruvius'un yapı sanatını öğreten kitaplarının ele geçmesi Alberti'yi "Yapı Sanatının On Kitabı"nı yazmaya yöneltir. Bu eserde onun antik yapı kurallarına bağlılığı gözlenir. Roma'da Papalığın bir dairesinde sekreter olarak görev yaptığı günlerde gördüğü Antik Çağ örneklerinden etkilenir. Alberti antik dünya ile ilgilenen tipik bir hümanisttir. Önemli çalışmaları tarihten ve antik dünyadan kaynak almaktadır. Alberti antik sanata düşkün olanların bu mükemmel işleri taklit ederek öğrenmeye çalıştıklarını belirtir. Öğreten ve örnek olmaksızın ya da önceki çalışmalar bilinmeksizin sanatın ve bilimin öğrenilemeyeceği görüşündedir.⁶⁷ Alberti duruş (poz) konusunda Zeuxis'in izlenmesini öğütler. Güzel konusunda da antik ressam Demetrius'un görüşlerini tartışır. Doğa çalışmaları alanında ise ressamların en önde geleni ve en yeteneklisi olarak kabul ettiği Zeuxis'in tarzını över. Kopya çalışmalarının resim üzerinden değil heykel üzerinden yapılmasını ve bu yolla ışık ve gölgenin anlaşılmasını öğütler.⁶⁸ Alberti kendinden önce yapılanları kırtarmayı da vazife edinen bir tutumun sahibidir. Bu tutum olgunlaşan ve gelişmekte olan bir durumla ilgilidir.⁶⁹ Artık sanatçılar tek tek anıtlardan çok yarattıkları ortamla ilgilenmekte ve bundan faydalanmaktadırlar. Nitekim 15. Yüzyılın ortalarından sonra yapılmış olan tablolarında, eski günlerin yaşantısını belirten anıt topluluklarının bir araya getirilerek çevrenin değerlendirildiği görülür.

Yüksek Rönesans ressamaları gerçekliği ideale yükseltmeyi denerler. Burada karşıt yöndeki iki gücün dengelenmesi söz konusudur. Antik düşünceyle Hıristiyanlık, din bilimiyle felsefe hümanizm içinde bir araya getirilmektedir. Bu evrede Padua eski çağın etkisini Floransa'dan daha çok duymuştur.⁷⁰ Padua aynı zamanda bir üniversite kentidir. Bu nedenle sanatındaki sarsılmaz klasik tarz şaşırtıcı olamaz. Mantegna, Padua'nın ilk ve en büyük ressamıdır.⁷¹ Antik Çağa duyduğu büyük hayranlıkla dramatik etkisi kuvvetli eserler yaratır. Fresklerinde klasik antikitenin güncel formları yer alır. Çizdiği yüzler derin bir anlamla gülümseyen antik tiyatro maskeleri gibidir. Kişilerin güçlü kas yapısı, giysilerin kıvrımlarındaki soylu dökülüş klasik heykellerden alınmıştır. Mantegna, o günün eğilimine uygun olarak Padua Üniversitesi'nde arkeoloji eğitimi almıştır.⁷² "Sézar'ın Zafer Alayı" adlı eserinin

66 Gombrich 1980, 185.

67 R. Goldwater/ M. Treves, Artists on Art, From The XIV to the XX century, New York 1972, 32-33.

68 Goldwater/Traves 1972, 37.

69 Erder 1975, 17 dipnot 56.

70 Faure 1979, 153.

71 P.Kristeller, Andrea Mantegna, London 1901, 1 vd.; M.Meiss, Andrea Mantegna as Illuminator, New York 1957, 1 vd.; E.Tietze-Conrat, Andrea Mantegna, London 1955, 1 vd..

72 The Book of Art, Volume 2, 8, 101.

gösterdiği gibi antik dünyadan yeniden yapılanma gücünü alır.⁷³ İşlerinin bir grubunda antik dünyanın güçlü konstrüksiyonu vardır.

Mantegna'nın estetik hediyesi tarihe ve antikiteye olan sevgisidir. Bu gösterişli heykelvari gruplarında ve resimsel yaratıcılığının üretiminde göze çarpar. Mimari kalıntılar onun resimlerinde yer alır.⁷⁴ Onun zamanında insanlar Orta Çağın gölgesinden insanın ve dünyanın keşfedildiği Rönesans dönemine geçmiştir. Mantegna'nın yorulmak bilmez çalışmalarında insan biçimine girmiş antik bulunur. Kötü alın yazısına karşı insanın mücadelesini çalışmalarında yüceltirken, yeniden kurmaya çalıştıkları antik dünya eserlerine duygusallık katar. Estetik bakış açısı antiğe doğru yönelmesini sağlar. Dini temalarını Roma tarihinden seçer. Öğrenmek için antik sanatın parçalarına baş vurur. Bu çalışmalarını ilk ustası Squarcione'nin atölyesinde yapar. Eserlerinin tümündeki süslemecilik ise ilk modelini hatırlatır. Bu modeller antik Roma'ya ait freskolarda, heykellerde ve madalyonlarda görülür.⁷⁵ Mantegna için antikite sadece tamamlanmış bir ideal güzellik değil hümanistik bir harektir. O, heroik hümanizme yeni bir yol çizmiştir. Antikitenin alfabesini öğrendiği yer 1441 yılında girdiği Francesco Squarcione'nin stüdyosudur. Altı yıl çalıştığı bu yer sadece bir güzel sanatlar enstitüsü değil aynı zamanda eski sanat eserlerinin görülebileceği bir yer, Padua'ya gelen yabancıların ya da Padua Üniversitesi'ndeki hocalarının sık geldikleri bir müzeydi. Squarcione, Yunanistan kıyılarına yolculuklar yapıyor ve oldukça fazla sayıdaki antik heykelle geri dönüyordu.⁷⁶

Mantegna, temeline antikiteyi koyarak sanatın yeni bir tapınağını yaratmıştır. Yunan heykelleri İtalya topraklarına getiriliyor, yarımada yapılan kazılarda yeni heykeller bulunuyordu. Squarcione'nin stüdyosunda bir Padua koleksiyonu oluşuyordu. Mantegna'ya göre antik sanat doğanın kendisinden daha fazla mükemmel ve tamdı. Bu antikite tutkusu onu hiçbir zaman terk etmedi.⁷⁷ Mantegna her zaman bir Romalıydı. Sadece "Sezar'ın Zafer Alayı" gibi tarihi konulara sahip resimlerinde değil dini konularda da Hıristiyan inancından çok Roma hümanizmi hakimdir. 1455'te tamamladığı "Aziz Yakup'un Öldürülmeye Götürülüşü"nde Aziz'in altından geçtiği kent kapısı bir Roma zafer kemeridir. Muhafızların hepsi Roma askerlerine özgü giysi ve silahlarla donatılmıştır. Eser giysi ayrıntıları ve süslemeleri açısından antik heykel sanatını anımsatır. Bütün sahnede Roma sanatının ruhu yeniden yaşamaktadır.⁷⁸ Onun sanatsal düşü Romalılaştırılmış Hıristiyanlıktır. Sanatı-

73 The Book of Art, Volume 2, 102.

74 A. Balaci, Mantegna, Abbey Library, London 1980, 5.

75 Balaci 1980, 6-7.

76 Balaci 1980, 8.

77 Balaci 1980, 10.

78 Gombrich 1980, 193, R 169.

nı antik dünyanın harabeleri üzerinde kurar. Geçmişin zaferlerini yeniden yaratmak ister. Mantegna antik heykellerde doğru oranları ve geometrinin gözlem kanunlarını bulur. Antikitenin gerçeklerini çok iyi bilmekten başka edebi kaynaklara da hakimdir.⁷⁹

Mantegna, ırkının gereksinmelerinde eski çağların genelleştirici anlayışını bulmaktaydı. Yunanistan'dan getirilen ya da topraktan çıkarılan eserlerden dolaysız ve sürekli olarak bir o etkilenmiştir. Squarcione'in derlediği yontuları büyük bir tutkuyla incelemiş, kendisi de yontu biriktirmiştir. Eski çağ ruhu onun aracılığıyla, büyük bir inatla eski ülkünün kaynaklarını arayan dünyanın iskeletini elden geldiğince sağlam kurma işine katkıda bulunmuştur.⁸⁰

Antik sanatın etkilediği diğer bir sanatçı Medici Ailesi için çalışmış olan Antonio Pollaiuolo'dur. Donatello'nun çalışmalarını örnek alan Pollaiuolo eserlerindeki doğal tadı ve rafine kültürü antikiteden alır.⁸¹ Medici Ailesi için yaptığı "Herkül'ün İşleri" bu özellikleri bünyesinde toplar.⁸²

Pollaiuolo'nun anatomik araştırmalarından etkilenen Sandro Botticelli'nin Medici Ailesi için yaptığı "İlkbahar Alegorisi" ve "Venüs'ün Doğuşu" adlı eserleri hümanist ortamda kaynaklarını antik dünyadan alırlar.⁸³ Her iki eserde de antik tanrılar çevresinden alınmış olan konu Rönesans düşüncesiyle doludur. Antik figürlerdeki doğallık ve tazelikten başka antik dünyanın nasıl ele alınıp değiştirildiği görülür. Bu Hıristiyan felsefesi içinde klasik antikitenin kesin görüntüsünün yeniden yaratılmasıdır.⁸⁴ Sanatçı erken Rönesansın en iyi bilinen bu iki resmini Castello'daki villa için yapmıştır. Venüs'ün Doğuşu, hümanizm ruhunda antikitenin yeniden doğuşunun bir çok işaretini taşıyan bir resimdir. Her iki resim de erken Rönesansın yeni Platonculuk felsefesinin işaretlerine göre programlanmıştır. Venüs'ün doğuşu antik idealin yeniden doğuşudur. Orta Çağ'da klasik ozanlar tanınıyordu. Ancak Rönesans döneminde Yunan ve Roma söylenceleri masal olmaktan öte bir anlam kazandı.⁸⁵ Venüs'ün Doğuşu aynı zamanda Hıristiyanlıkla ilgili bir ifadedir. Venüs sık sık Meryem ile bir tutulmuştur. Bu resim Hıristiyanlıkta vaftizin formu olarak kabul edilmiştir.⁸⁶

Çağdaşı Botticelli gibi Domenico Ghirlandaio da antik sanat konularına ve motiflerine ilgi göstermiştir.⁸⁷ Floransa'da Santa Maria Novella Kilisesi'nde

79 Balaci 1980, 12.

80 Faure 1979, 154.

81 The Book of Art, Volume 2, 132.

82 H. J. Wechsler, Gods and Goddesses in Art and Legend, New York 1950, Plate 41, 42.

83 G.C.Argan, Botticelli, New York 1957, 43.

84 The Book of Art, Volume 2, 7.

85 Gombrich 1980, 198.

86 Schug 1990, 153.

87 The Book of Art, Volume 2, 75.

bulunan "Meryem'in Doğuşu" adlı duvar resminde figür kümelerinin gerisinde, odanın arkasındaki kabartmada klasik üslupta yapılmış çalgı çalan çocuklar vardır.⁸⁸

Michelangelo ise Giotto, Masaccio, Donatello gibi ustaların yapıtlarını ve Medicilerin koleksiyonunda görebildiği Yunan ve Roma heykellerini inceledi. Güzel insan vücudunu, hareket halindeki kaslarıyla devinim içinde imgeleştirmesini bilen antik heykeltıraşların gizlerine girmeye çalışır.⁸⁹ Raffaello'yla birlikte, Papa'yla Roma prenslerinin paylaşmak için kapıştıkları yontuları incelerler.⁹⁰ Roma üstün yeteneğinin damgasını taşıyan kabartma ve heykellerle kaynaşırlar. Yeniden doğuş çağı, eski yontusal, atletimsi, dopdolu biçime böylece kavuşmaktadır. Michelangelo, eski Yunan ruhunu biçimde bulur.⁹¹ Eski çağın giriştiği çaba uzatılarak Venedik'te eski Yunan yeniden doğmaktadır. Denizciler tam 500 yıl İtalya'nın yükselmekte olan yaşamına Yunanistan'dan Asya kıyılarından eserler taşımışlardır.⁹²

Michelangelo, Vatikan'daki Sixtin Kilisesi'nde, antik vücut formlarını Hıristiyan öğretilerine uygulamıştır.⁹³ 1512 yılında Sixtin Kilisesi'ndeki çalışmayı bitirdikten sonra II. Giulio'nun mezarı için çalışmaya başlar. Bu eserini Roma anıtlarında gördüğü türden bir dizi tutsak heykeliyle çevrelemeyi düşünür.⁹⁴ Michelangelo, erişilemeyen ve taklit edilemeyen bir tarzın İtalyan resminin üstünlüğü olduğunu, bu resmin ustaca ve soylu olan özelliklerini de antik Yunan resminden aldığını kabul eder.⁹⁵

İtalya'da Olgun Rönesans'ta ressamın ideal antikite ve realizm arasında dururlar. Bu doğada bulunanlarla var olan fikirler arasındaki farklılıktır. Platon'un fikirleriyle Aristoteles'in doğa gözlemi arasındaki eski tartışmayı Raphael "Atina Okulu" adlı resminde merkezde tasvir etmiştir. Bu eserde antik filozofları Rönesans felsefesinin kaynağı olarak göstermektedir. Resim, Roma'da Vatikan'da Stanza della Segnatura'da yer alır. Odanın diğer üç duvarı din, hukuk ve şiire ayrılmıştır. "Atina Okulu" doğa bilimlerinin ve sanatın kaynağını göstermektedir. Antik sanat eserleri ve yazının da kullanıldığı bu resim aynı zamanda çok büyük mimari bir çalışmadır. Sadece zamanının sanatlarını antik sanatlarla vermiş olmakla kalmaz aynı zamanda o dönemde Roma'da bulunmuş olan resimlere de gönderme yapar. Atina'nın iki büyük filozofu Platon ve Aristoteles resmin ortasında yer alır. Platon fikrini güçlen-

---

88 Gombrich 1980, 229, R 193.

89 Gombrich 1980, 230.

90 Faure 1979, 81; L.Goldscheider, Michelangelo: painting, sculpture, architecture, London 1953, 52-53.

91 Faure 1979 118, 124.

92 Faure 1979, 141-142.

93 A. Schug, 161.

94 Gombrich, 233-234, R197.

95 Goldwater/Treves 1972, 68-69.

dirmek için gökyüzünü işaret etmektedir. Bu sırada Aristoteles gerçek dünyayı işaret eder ve doğa bilimlerini tanımlar. Basamaklarda Diogenes uzanmaktadır. Solda, matematikçi Euklid'i görmekteyiz. Platon, Leonardo'nun portresine benzer şekilde yapılmıştır.⁹⁶

Raphael, arkadaşı Kont Castiglioni'ye yolladığı 1514 tarihli mektubunda⁹⁷ freskolarındaki desenlerden bahsederken platonik düşüncedeki ideal kelimesini kullanmaktadır. Aynı mektupta St. Peter için antik yapı formlarını tercih ettiğinden ve Vitruvius'un bu konuda kendisine çok fazla ışık tuttuğundan bahseder.

Antik konulara ve şekillere son derece hakim olan Raphael klasiği yeniden yaratır. Mimarisi klasiği iyi bildiğini ve Vitruvius'u okuduğunu gösterir. Roma'nın tüm eserlerini gösteren bir planını çıkarmak için çalışmış ve kazılar yapmıştır.⁹⁸ Raphael bu çalışmaları Papa X. Leo'nun 1515'te kendisine verdiği "Prefect of Antiquities" yetkisiyle yapar. Sanatçı 1519'da Papa'ya yazdığı raporda şöyle demektedir: "Edebiyat gibi heykel, resim ve diğer kaynaklar da son imparatorun zamanına kadar gittikçe kötüleyerek gücünü yitirmiştir. Fakat mimari uygulamalarda iyi kurallarla çalışılmakta ve önceki ile aynı stilde yapılar inşa edilmektedir. Bu konuda bir çok kaynak vardır. Diğerleri arasında Constantinus kemeri güzel tasarımlanmıştır. Fakat aynı kemerin heykelleri iyi tasarımdan yoksundur. Bununla beraber Traianus ve Antoninus Pius'un kemerlerindeki mükemmeldir. Aynı durum Diokletianus'un hamamlarında da gözlenir".⁹⁹

Praksiteles çağında ideal denilen güzellik kalıp biçimlerin doğaya yavaş yavaş yaklaşmasından doğmuştur. Raphael'in zamanında süreç tersine dönmüştür. Bundan böyle sanatçılar klasik heykellere bakarak kafalarında oluşturdukları güzellik düşüncesine doğayı yaklaştırmaya girişmişlerdir. Diğer bir deyişle model ülküselleşmiştir.¹⁰⁰

Bu süreç 15. Yüzyılın ikinci yarısından sonra hızlanmıştı. Aydınlarda görülen eski Roma'yı tanıma ve öğrenme arzusu din adamlarını da sarmıştı. 15. Yüzyıl arkeolojinin canlandığı zaman olarak da belirir. Eski yazarların yeniden okunduğu, yazıtların toplandığı, anıtların yeniden değerlendirildiği ve bunların yanı sıra sanat eserlerinin toplanıp koleksiyonculuğun yaygınlaştığı bir devredir. İkinci Paulus Papa olmadan önce zengin bir müzeye sahiptir. Hellen, Roma ve Bizans dönemlerine ait mücevherler, heykeller ve sikeler koleksiyonunu oluşturmaktadır. Merakını Papa IV. Sixtus olarak devam ettirerek bu günkü Capitol Müzesi'nin kurulmasını sağlamıştır. 15. Yüz-

⁹⁶ Schug 1990, 163; O. Fischel, Raphael, London 1948, 63-64.

⁹⁷ Goldwater/Treves 1972, 72-74.

⁹⁸ Panofsky 1955, 202-205; R. Lanciani, The Golden Days of Renaissance in Rome, N.Y. 1906, 246.

⁹⁹ Goldwater/Treves 1972, 74-75.

¹⁰⁰ Gombrich 1980, 244.

yıldaki eski eser toplama hırısı bu amaçla kazıların yapılmasına neden olur. Vatikan kitaplığının kurulması ve bir çok ünlü sanatçının Roma'nın çekim kuvvetine kapılması bu zamanda gerçekleşir.¹⁰¹ 16. Yüzyıl başlarında ise Kardinal Guiliano Roma'da bulunan eserlerin sergilendiği bir açık hava müzesi düzenlemiştir.¹⁰²

Bu ortam içerisindeki Raphael yüzlerce antik çalışmayı incelemiştir¹⁰³ ve bu sanatı gününe taşımıştır. Roma'daki antik eserlerin çok sayıda eskizini yapmıştır. Aynı zamanda antik yüzük taşı koleksiyonuna sahiptir. "Üç Güzeller" adlı eseri¹⁰⁴ bu grubu antik bir madalyon ya da yüzük taşı üzerinde gördüğünü düşündürür. Hiçbir eseri bunun kadar antikiteye yakın değildir.¹⁰⁵ Sanatçının antikite ile yakından ilgilenmesinde antikacı Jacopo Strada'nın önemli rolü vardır.¹⁰⁶

Raphael'in bir eserini kaynak alan Marcantonio Raimondi, "Paris'in Hakemliği" adlı gravürüyle¹⁰⁷ sanatçının etkilerinin devamını sağlamıştır. Raimondi'nin örnek aldığı Raphael'in eserindeki figürlerin de eski bir kaynağı vardır. Bu Roma sanatına ait nehir tanrısı kabartmasıdır. Daha sonra Eduard Manet ünlü eseri "Kırda Kahvaltı"da Raimondi kanalıyla aynı figürü kullanmıştır. Böylece Manet, Raimondi, Raphael ve Roma nehir tanrısı kabartması benzerlikler zincirinin halkalarını oluşturur. Bu geçmişten geleceğe uzanan bir zincirdir. Sanat oluşumlarındaki geleneği, geleneksel ağın önem ve gerekliliğini gösterirken etkinin sürekliliğinin şahitliğini yapar.¹⁰⁸ Raphael antik ustalardan seçtiği işlerden faydalanır. Apelles ve Zeuxis'in figürlerindeki kesin doğruluğu resimlerine zenginleştirerek aktarır.¹⁰⁹

Venedik'te yumuşak ve çok fazla hislere ait bir sanat Giovanni Bellini tarafından yaratılmıştır. Babası Jacopo Bellini Gotik sanatçılar arasında antikiteye ilgisiyle dikkati çeker.¹¹⁰ Giovanni Bellini, eniştesi Mantegna'dan yola çıkıp Giorgione'ye varmıştır. O, Venedikli ressamın Platon akılcılığını kaldırıp atmalarına ve Dionysos anlayışını yeniden bulmalarına izin verecek büyük dramatik hareketi gerçekleştirmiştir.¹¹¹

Erken 16. Yüzyılın önemli ustalarından Antonio Allegri (Correggio), Mantegna ve Leonardo'dan etkilenmiştir. Mitolojik sahnelerinde yumuşaklık

---

101 Erder 1975, 26.

102 Lanciani 1906, 41.

103 Fischel 1948, 141-142.

104 Fischel 1948, Abb.21.

105 Fischel 1948, Abb.108, 167, 186, 221.

106 Fischel 1948, 156.

107 Fischel 1948, 145, Abb.231.

108 H.W.Janson, History of Art, London 1977, 13-15.

109 Goldwater/Treves 1972, 97-98.

110 The Book of Art, Volume 2, 8.

111 Faure 1979, 157.

hakimdir ve erotik-mitolojik konular seçer.¹¹² Aynı dönemin bir diğer ustası Veronese eski Yunan söylencelerinin şiirselliğini, eski çağ sanat anlayışını ve çok tanrıcılığı sanatına taşımıştır.¹¹³

Erken 16. Yüzyıl Alman sanatı için Albrecht Dürer tipik bir göstergedir. Yazılarında ve resimlerinde İtalyan teorisinin ve stilin propagandasını yapar. Dürer, ilki 1494, ikincisi 1505-1507'de olmak üzere iki kere kuzey İtalya'ya seyahat eder.¹¹⁴ Dürer, tarihi bir gereklilikle Yunan ve Roma sanatını yeniden keşfeder. Kuzey sanatı antiğin artistik değerini bir reform prensibi ve uygulama teorisi olarak alır.¹¹⁵ Klasik figürü klasik hareketi içinde işler. Altın çağın fikri "kaybolmuşu tamamlamak ve bir bin yıl daha devam ettirmektir". Dürer, İtalyan ressamlardan aldığı çıplak imajına klasik formu ve klasik hareketi katar. Dürer'in "klasik tarzı" Roma ve Yunan heykelleriyle direkt ilişkisinden gelmektedir.

Dürer, klasik orijinalerden direkt olarak etkilenmiştir. Çünkü Ausburg'da; Bologna, Padua ya da Venedik'tekinden çok daha fazla klasik orijinal görme imkanı vardı.¹¹⁶ İfade gücü ve insan bedeninin güzelliği Rönesansın klasik sanatta gerçekleşmiş olarak bulduğu iki idealdir. Bu nedenle Dürer, ölümle ilgili sahnelerden Apollon Belvedere'nin güzelliğine geçer. Orpheus'un Ölümü, Europa'nın Kaçırılışı, Herakles'in İşleri, Kızgın Deniz Canavarlarının Savaşı Dürer'in antik sanattan ne anladığını gösteren konulardır. Apollon çalışmasında tanrı eurhytmik pozdadır. Fakat ünlü klasik Herakles heykelinin hareketine sahiptir.¹¹⁷ "Orpheus'un Ölümü"nde ise kompozisyonun merkezi motifi Perikles zamanına kadar gider.¹¹⁸ Europa'nın Kaçırılışı da İtalyan resminden adapte özellikler gösterir. Dürer bu tasvirin detaylarını Ovidius'dan okumuştur.¹¹⁹ Fakat yine de sunuş kaynağı İtalyan orijinlidir. "Orpheus'un Ölümü"nde olduğu gibi "Europa'nın Kaçırılışı"nda da Dürer antiği iki kanalla elde etmiştir. Bir tanesi Politian'ın Ovidius'dan yaptığı çeviriler, diğeri İtalyan ressamlardır.¹²⁰

1500'de Dürer mitolojik konulu bir çalışma daha yapar: Herakles'in Stymphalos Kuşlarını Öldürmesi.¹²¹ Burada Dürer klasik antiğe heroik çıplaklık, güçlü modellendirme, anatominin anlamlı yapısı ve hayvansı ihtiras-

---

112 The Book of Art, Volume 2, 57; C.Ricci, Correggio, London 1930, 28-31.

113 Faure 1979, 106.

114 Goldwater/Treves 1972, 77.

115 E. Panofsky, Meaning in the Visual Arts, Chicago 1982, 236-237.

116 Panofsky 1982, 238, dipnot 7; M. Haufmann, "Dürer und der Ausburger Antikenbezits", Jahrbuch der preussischen Kunstsammlungen, XLII, 1921, 34 vd..

117 Panofsky 1982, 239 dipnot 9.

118 Panofsky 1982, 239 dipnot 10.

119 Panofsky 1982, 240-241.

120 Panofsky 1982, 242-243.

121 Panofsky 1982, Fig.66.

la yanıt vermektedir. "Helios Pantokrator"¹²² ve "Sol Iustitiae"¹²³ bir güneş tanrısı biçiminde Dürer'in klasik antiğe bakışını gösterir. İlkinde Hellen Pantheonunun bir üyesi klasik güzelliği ile gösterilmiştir. Diğerinde Hıristiyan inancını kurtarma ve ödüllendirme ön plana çıkar.

Burada Apollon Belvedere'yi temel alan kopya ile Hıristiyanlık imajı elde edilir. Dürer Roma'da bir çok Yunan ve Roma orijinaline ulaşabilmiştir. Bunlarla klasik modellerin Rönesans kopyalarını yapmış, antik anlam ve gerçek klasiği hissetmiştir. Dürer'in çizimlerdeki güneş tanrısı hazır bir formu gösterir. Antikten direkt bir etkiyi yansıtır. Dürer sikkeler üzerindeki tasvirlerden de etkilenmiş olabilir.¹²⁴

Alman sanatı klasik sanatı direkt olarak almaz. Çünkü yeteri kadar klasik anıta sahip değildir. Ancak 16. Yüzyıl Fransa ve Almanya'da hümanizm çağı idi. Alman hümanistler antik çağ tarihini ve mitolojiyi inceliyorlar, Latince ve Grekçe yazıyorlar, aile adlarını Latince ya da Yunanca'ya çeviriyorlardı.¹²⁵ Kuzeyde Antik Çağın keşfi başladığında konu özellikle edebiyat ve antikaydı. Peutinger, zamanın büyük Alman koleksiyoncusu ve antikacıdır. Klasik epigrafi, ikonografi, mitoloji ve kültür tarihiyle ilgilenmiştir. Dürer'in yakın arkadaşı olan Wilibald Pirckheimer ise önemli bir Yunan ve Roma sikke koleksiyonuna sahiptir. Kuzeyde bilginler klasik sanat çalışmalarına önem vermektir ve bunlarla direkt ilişki kurmaktadırlar.¹²⁶

Klasik sanat kuzeyde bir aracıya bağlı olarak gelişti. Antikitede sadece geçmişin başarısını değil gelecekteki başarı için de bir fikir buldular. İlk jenerasyondaki büyük ustalar Donatello, Ghiberti, Jacopo della Quercia klasik formları baskın Hıristiyan temalar ile kullandılar.¹²⁷ Dürer'i izleyenler antik ile direkt temasa geçebildiler. Romalıların tavrı içerisinde klasik dünyayla yüz yüze geldiler.¹²⁸

Ve...

Eski Yunan'da bir çırpıda yaşanan toplu anlatımdan bireysel anlatıma geçiş İtalya'da Rönesans ile bir kere daha oluşmuştur. Geçmişin örnekleri ve fikirleri yaşam ile sanat için kaynak olur. Bir kez daha birey düşüncesini insanlığın hizmetine verir. Bin yılı aşkın bir aradan sonra eskinin yüzde yüz özdeşi olmayan ama ona benzeyen biçimler İtalyan anlatım gücü, sezgisi ve formlarıyla ortaya çıkıp Avrupa'yı etkiledi. Eski Yunan formülleri İtalya'da Roma sanatı aracılığıyla tekrar yüzeye çıktı. Rönesans ile klasik antik biçim-

122 Panofsky 1982, 256 Fig. 76.

123 Panofsky 1982, 256 Fig. 82.

124 Panofsky 1982, 257 dipnot 59.

125 Panofsky 1982, 269 dipnot 100, 101.

126 Panofsky 1982, 272-274.

127 Panofsky 1982, 278-279.

128 Panofsky 1982, 282.

lerini andıran bir biçime varılmışsa da bu antik biçimin ve temanın Yunan-Latin halklarının kaçınılmaz anlatım biçimi oluşundandır.¹²⁹

Dünyamız Yunan ve Roma'nın manevi mirasına sahiptir. Hıristiyanlık Yunan-Roma folkloru ve felsefesi ile zenginleştirilmiştir. Rönesans kültürünün hızla yayılması, kayıp kitap ve yazarların el yazmalarıyla, sanat ve edebiyatta yeni keşifler Yunan-Roma uygarlığının öldüğü İtalya'da yeniden doğmasını sağlamıştır. Rönesans çeviri, taklit ve özümsemedir.¹³⁰

---

129 Faure 1979, 51-52.

130 Highet 1985, 161.